

ΝΕΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΛΕΦΤΑΡΜΑΤΟΛΟΥΣ
ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧΑΣΙΩΝ ΤΟΝ ΜΑΪΟ ΤΟΥ 1808

1. Σε δημοσίευσμά του στη «Μακεδονική Ζωή» τεύχ. 187 (Δεκέμβριος 1981) με τὸν τίτλο «Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Λαζαίων ὑπὸ τὸν Νικοτσάρα κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης» ὁ ἀγαπητὸς φίλος Νέστορας Καμαριανός, πού τόσο πρόωρα χάθηκε γιὰ τὴν οἰκογένειά του καὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμη, χρησιμοποιώντας τὶς πληροφορίες δύο ἐπιστολῶν, τῆς 8 Μαΐου καὶ τῆς 17 Μαΐου 1808, τοῦ Σερραίου Στεφάνου Χριστοδοῦλου πρὸς τὸν φίλο του μεγαλέμπορο Ἡπειρώτη Χατζῆ Γιαννούση Κώνστα Πέτρου, τὸν ἐγκαταστημένο στὴν Κραγιόβα τῆς Βλαχίας καὶ διψασμένο γιὰ νέα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, προσπαθεῖ ν' ἀποδείξει ὅτι ὁ περίφημος κλεφταρματολὸς καὶ καταδρομέας Νικοτσάρας δὲν εἶχε σκοτωθεῖ στὶς ἀρχὲς Ἰουλίου 1807, ὅπως εἶχα ὑποστηρίξει ἐγὼ στὴ μελέτη μου «Νέα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀπήχηση τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τῶν Σέρβων στοὺς Ἕλληνες καὶ γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους σ' αὐτές», δημοσιευμένη στὰ «Μακεδονικά» 7 (1966) 268-274, ἀλλὰ ὅτι ζοῦσε καὶ δροῦσε μὲ στολίσκο καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο, 1808, σιὸν Θερμαϊκὸ κόλπο. Ἐπίσης ὁ ἴδιος διαφωνεῖ καὶ πρὸς ἄλλες ἀπόψεις τοῦ Τ. Κανδηλάρου¹ καὶ τοῦ Ι. Βασδραβέλλη² (ὁ ὁποῖος εἶναι πιθανὸν ὅτι εἶχε διαβάσει τὴ δοσμένη πρὸς δημοσίευσή μου στὰ «Μακεδονικά» μελέτη μου) ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ θανάτου τοῦ Νικοτσάρα.

Κατ' ἀρχὴν ἄς σημειώσω ὅτι ὁ Καμαριανὸς δὲν εἶχε ὑπόψη του τὴν παραπάνω μνημονευμένη εἰδικὴ μελέτη μου, ὅπου συζητῶ καὶ ἀποσαφηνίζω τὰ γεγονότα τοῦ θανάτου τοῦ Νικοτσάρα, ἀλλὰ μόνον τὰ τελικὰ πορίσματά της, πού παραθέτω τόσο στὸ ἔργο μου «Ἱστορία τῆς Μακεδονίας», Θεσσαλονίκη 1968, σ. 527-529, ὅσο καὶ στὴν «Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ», Θεσσαλονίκη 1973, τ. 4, σ. 719-722. Ἐπομένως δὲν εἶχε ὑπόψη του τὰ ἐπιχειρήματά μου πού μὲ ὥθησαν νὰ δεχθῶ ὅτι ὁ ἥρωϊκὸς καταδρομέας εἶχε πεθάνει στὶς ἀρχὲς Ἰουλίου 1807.

Καὶ τώρα ἄς ἰδοῦμε τὰ ἱστορικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς παραπάνω δύο

1. Τ. Κανδηλάρου, Ὁ ἀρματολισμὸς τῆς Πελοποννήσου 1500-1821, Ἀθῆναι 1924, σ. 372.

2. Ι. Βασδραβέλλη, Οἱ Μακεδόνες κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἔκδ. Γ', Θεσσαλονίκη 1967, σ. 45.

ἐπιστολὲς τοῦ Σερραίου Στεφάνου Χριστοδούλου, τοῦ Μαΐου 1808, γιὰ νὰ προβοῦμε ἔπειτα στὴν κριτικὴ ἐξέταση τῶν μαρτυριῶν του. Τὸ πρῶτο ἀπόσπασμα ἀναφέρεται σὲ γεγονότα ποὺ συμβαίνουν στὸν χῶρο τῆς Μακεδονίας, πρὸ πάντων στὰ παράλια τῆς καὶ στὴ χερσόνησο τῆς Κασσάνδρας, ἐνῶ τὸ δεύτερο σὲ ὅσα σημειώνονται σὲ ὅλη τὴν ἔκταση, ἀπὸ τὸ Μέτσοβο καὶ τὴ Λαμία (Ζητούνι) ὡς τὸν Ὀλυμπο καὶ τὴ Θεσσαλονίκη. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ κείμενα προσφέρουν ἐνδιαφέρουσες μαρτυρίες, ἀλλὰ ὁ Καμαριανός, μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων πηγῶν καὶ βοηθημάτων, δὲν μπόρεσε, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, νὰ τὶς ἐντοπίσει μέσα στὰ ἱστορούμενα γεγονότα καὶ νὰ τὶς ἐκμεταλλευθεῖ μὲ πληρότητα καὶ ἀκρίβεια. Στὸ πρῶτο του γράμμα μὲ ἡμερομηνία 8 Μαΐου γράφει ὁ Στέφανος Χριστοδούλου τὰ ἑξῆς: «Ἐχθὲς ἦλθε πεζὸς (στὶς Σέρρες) ἀπὸ Ζαγῶρι, ὁ ὁποῖος ἐδιηγῆθη ὅτι ὅλοι ὑγιαίνουν, ὁ αὐθέντης τοῦ τόπου ὄλου εἰς ἐτοιμασίαν εὐρίσκεται κατὰ τὴν συνηθειάν του, ὁ ὁποῖος νῦν διατρίβη ὁμοῦ μὲ στράτευμά του εἰς Πρέβεζαν. Πρὸς τούτοις μᾶς ἐδιηγῆθη ὅτι κλέπταις διέμεναν ὄλοι ἐνωμένοι εἰς τὰ συνηθισμένα μέρη των. Ὁ Τουρκικὸς στόλος καὶ ὁ Ἄλῃ Πασᾶς μὲ 24 καράβια ἐκλείσαν τὸ πόρτον τῶν Σερρῶν, καὶ Θεσσαλονίκης, ἔπιασαν 10 καράβια κατ' αὐτάς, ἔκαυσαν δύο κονιαροχώρια εἰς τὸ μέρος τῆς Ἀπανομῆς καὶ καθ' ὄλου νὰ εἰπῶ ἐξουσίασαν καὶ τὴν Κασάνδρειαν. Ἐπάϊσαν νὰ τοὺς κτυπήσουν, μιὰ βακατέλα ἀπὸ Θεσσαλονικιούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐτοιμάζομε τὰ αὐτεῖά μας νὰ ἀκούσωμεν τὸν ἐπόμενον. Ὁ σκοπὸς αὐτῶν εἶναι μεγάλος καὶ ὁ Κύριος νὰ τοὺς ἐνδυναμώσῃ, ὅπου νὰ τὸ εὐγάλουν πέραν».

Ὅπως βλέπουμε, στὸ ἱστορικὸ αὐτὸ κείμενο δὲν γίνεται πούθεν ἀ λόγος οὔτε γιὰ τοὺς Λαζαίους οὔτε γιὰ τὸν Νικοτσάρα, ἀλλὰ γιὰ τὸν Ἄλῃ πασᾶ ποὺ μένει μὲ τὸ στράτευμά του στὴν Πρέβεζα καὶ ὅτι οἱ «κλέπταις» (κλέφτες) μένουν σὲ ἀναμονὴ στοὺς συνηθισμένους τῶν τόπων· ἀκόμη ὁ τουρκικὸς στόλος, μὲ τὸν ὁποῖο συμπράττει καὶ ὁ Ἄλῃ πασᾶς, συνολικὰ 24 καράβια, ἔχουν ἀποκλείσει τὸν Θερμαϊκὸ καὶ τὸ Τσάγεζι, ὅτι ἔπιασαν 10 πειρατικὰ καράβια, ἔκαψαν δύο τουρκοχώρια πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἐπανομῆς, ὅτι κατέλαβαν τὴν Κασσάνδρεια καὶ ὅτι ἐτοιμάζουν νὰ δώσουν ἓνα σκληρὸ χτύπημα στοὺς κλεφτοπειρατὲς. Ὑστερ' ἀπὸ αὐτὰ ἀπορεῖ κανεὶς πῶς ὁ Καμαριανός ἔβαλε στὸ ἄρθρο του τὸν παραπάνω τίτλο «Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Λαζαίων ὑπὸ τὸν Νικοτσάρα κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης» στὰ 1808, σὲ ἐποχὴ ποὺ ὁ Νικοτσάρας ἦταν ἀπὸ μῆνες νεκρός. Καὶ ἔπεσε σ' αὐτὸ τὸ σφάλμα, γιὰτὶ δὲν εἶχε ὑπόψη τὴν παραπάνω, ὅπως εἶπα, ἐρευνητικὴ μου μελέτη στὰ «Μακεδονικά», τ. 7 (1966) 268-274, ὅπου παρουσιάζω ἐπιστολὴ ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1807 τριῶν καπετάνιων, ἐπιτρόπων, τοῦ «μακαρίτου» Νικοτσάρα πρὸς τοὺς προεστοὺς τῆς Σκοπέλου, μὲ τὴν ὁποία τοὺς καλοῦν νὰ εἰδοποιήσουν τὸν ἰδιοκτήτη ἐνὸς караβιоῦ ποὺ εἶχε κατασχέσει ὁ ἀρχηγὸς τους (μὲ τὴν κατηγορία ὅτι μετέφερε τουρκικὰ ἐμπο-

ρεύματα), τὸν Ἀγγελὴ Ρεῖζη ἀπὸ τῆ Λήμνο ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῆ Λίμνη τῆς Εὐβοίας (ὅπως πιστεύω τώρα), νὰ ἔλθει νὰ τοὺς βρεῖ, γιὰ νὰ τοὺς δώσει μερικὲς σχετικὲς ἐξηγήσεις, μήπως τακτοποιηθεῖ τὸ ζήτημα καὶ τοῦ ἐπιστραφεῖ τὸ καράβι. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔγγραφο, ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἔγγραφο, τῆς γυναίκας τοῦ Νικοτσάρα, τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1807, μὲ τὸ ὁποῖο ἀναθέτει στὸν Ἀναγνώστη Παπαγεωργίου, τὸν γνωστὸ ἔπειτα ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 Ἀναγνώστη, νὰ παραλάβει ἀπὸ τὸν Ρῶσο ναύαρχο Σενιάβιν, πὺ δροῦσε στὸ Αἰγαῖο, τὰ πράγματα τοῦ ἀνδρα τῆς. Ἐπομένως πρόβλημα γιὰ τὴ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Νικοτσάρα δὲν ὑπάρχει. Ὅπως ἀπέδειξα, ὁ ἥρωικὸς καταδρομέας εἶχε σκοτωθεῖ στίς ἀρχὲς Ἰουλίου 1807.

2. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο ἱστορικὸ ἀπόσπασμα πὺ παραθέτω ἀμέσως παρακάτω, τὸ γράμμα τῆς 17 Μαΐου 1808 τοῦ Στέφανου Χριστοδούλου πρὸς τὸν Χατζὴ Γιαννοῦση, δὲν μνημονεύει οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε καὶ τὴ δρᾶση τοῦ Νικοτσάρα, ὅπως μπορεῖ νὰ βεβαιωθεῖ ὁ ἀναγνώστης:

«Σᾶς εἰδοποιοῦμεν ὅτι πρὸ 4 ἡμερῶν ἦλθε σαῆς¹, σταλμένος ἀπὸ πατρίδα μὲ γράμματα, ὁ ὁποῖος ἔφερε καὶ αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πληροφορηθῆτε κατὰ λεπτῶς τὰ τῆς πατρίδος. Ὁ σαῆς ἐδιηγήθη ὅτι ὁ βεζύρης ἐγύρισε εἰς Ἰωάννινα μὲ 2 χιλιάδες στρατιώτας, τὸ ἐπίλοιπον τοῦ στρατεύματος τὸ ἄφισεν εἰς τὰ παραθαλάσσια. Ὁ Μουχτάρ πασιᾶς ἐκίνησε μὲ 1500 Τούρκους καὶ 100 Ρωμαίους κατὰ τῶν κλεπτῶν καὶ εἰς αὐτὸ μένομεν προσεκτικοὶ νὰ ἀκούσωμεν τὸ γενησόμενον. Οἱ κλέπτει ἐσυνάχθησαν ἕως τέσσαρες χιλιάδες καὶ ἀδιακόπως συνάζονται. Λουφὲν πληρώνουν πρὸς γρ. 30 τὸν μῆνα. Ἐγέμισαν κάμποι καὶ βουνά, τῶν ἐκεῖ μερῶν, τὸ ἔζωσαν, ἀπὸ Ξητοῦνι ἕως Μέτζοβον καὶ Κατερίνην, τὸ ἐβάρεσαν φόρα, ὅπου καὶ ἂν εὔροῦν Ἀρβανίτην σπαθί. Ὁσμανλῆδες δὲν πειράζουν Τούρκους δηλαδή, ὁμοίως καὶ Ρωμαίους. Ἀρβανίτας ὅπου ἤυραν τοὺς ἐπάστρεψαν. Μάλιστα ὅπου εὔρισκονταν ἔγραψαν νὰ τοὺς εὐγάλουν ἔξω, ἀπὸ κάθε πολιτεῖαν καὶ ἂν δὲν τοὺς εὐγάλουν, βάζουν φωτιά καὶ τοὺς καίουν. Μέγα κακὸν τῆ ἀληθεία, ὡς φαίνεται ὁ σκοπὸς τῶν εἶναι καλός, μὰ νὰ εἰδῶμεν ἂν τὸ στερεώσουν. Οἱ ἄλλοι ὁποῦ ἔκλισαν τὸ πόρτον Θεσσαλονίκης ἔφυγαν εἰς τὸ μέρος τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐπάισαν οἱ Θεσσαλονικεῖς γιανιτζάροι νὰ τοὺς κτυπήσουν καὶ λέγουν νὰ τοὺς ἐδίωξαν οἱ κλέπτει κακὴν κακῶς σκοτώνωντας. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ἀγρικημένοι μὲ τοὺς ἄλλους, μάλιστα τοὺς ἔστειλαν καὶ ἄσπρα διὰ νὰ μάσσουν στρατεύμα. Αὐτὰ γίνονται ἀδελφὲ εἰς πατρίδα καὶ ὁ Κύριος νὰ στερεώσῃ, ἐκεῖνο ὁποῦ ὅλος ὁ κόσμος ποθεῖ».

1. Σαῆς = ἀγγελιοφόρος.

Στὸ κείμενο αὐτό, ὅπως καὶ στὸ προηγούμενο, ἀναφέρονται ἕνα πληθὸς εἰδήσεων, ἀλλ' αὐτὲς δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μετὰ τὴν δρᾶση τοῦ Νικοτσάρα. Εἶναι ὅμως πολὺ ἐνδιαφέρουσες καὶ πράγματι—σ' αὐτὸ ἔχει ἀπόλυτο δίκαιο ὁ Καμαριανὸς—ὅπως ἤλπιζε, «θὰ φανοῦν χρήσιμες στοὺς ἱστορικοὺς τῆς Μακεδονίας». Ἐὰς ἰδοῦμε λοιπὸν τώρα σὲ ποιά γεγονότα ἀναφέρονται οἱ εἰδήσεις αὐτὲς καὶ σὲ ποιά σημεῖα προωθοῦν τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα.

Ἐκ τῶν δύο αὐτὰ σημεῖα βλέπουμε ὅτι σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὸ Ἴόνιο ὡς τὰ σύνορα σχεδὸν τῆς Θράκης, δηλαδὴ στὴν Ἡπειρο καὶ Μακεδονία ὑπῆρχε ἀναταραχὴ καὶ οἱ δρόμοι τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θάλασσης δὲν ἦταν καθόλου ἀσφαλεῖς, ἀκόμη καὶ ἕνα σχεδὸν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικοτσάρα. Ἡ ἀνασφάλεια αὕτη παρατηροῦνταν δηλαδὴ σὲ μιὰ περιοχὴ, ποὺ τὴν ἐξουσίαζε κυρίως ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῆς Ἡπείρου καὶ ἡ ὁποία ἄρχιζε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Ἀχρίδας καὶ Καστοριάς, προχωροῦσε πρὸς Ν. καὶ ΝΑ. ὡς τὸ χωριὸ Πύργος τῶν Γενιτσῶν καὶ ὡς τοὺς πρόποδες τοῦ Ὀλύμπου, περιλαμβάνοντας καὶ τὴν Κατερίνη¹. Ἐτσι ἐξηγεῖται—καὶ αὐτὰ εἶναι νέα στοιχεῖα—ἡ σύμπραξις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μετὰ 24 καράβια στὸν ἀποκλεισμό τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης, καθὼς καὶ τοῦ Ὀρφανοῦ (Στρυμονικοῦ) ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στόλον. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀποκλειστικῆς ἀποκρίσεως φαίνεται, νέα πρότασις τοῦ κειμένου, μετὰ νοούμενον ὑποκείμενον οἱ «κλέφτες»: «ἔπιασαν 10 καράβια κατ' αὐτάς, ἔκαυσαν δύο κονιαροχώρια, εἰς τὸ μέρος τῆς Ἀπανομῆς καὶ κατ' ὄλου νὰ εἰπῶ ἐξουσίασαν καὶ τὴν Κασσάνδρειαν». Καὶ οἱ εἰδήσεις αὐτὲς εἶναι νέα προσφορὰ στὴν ἱστορικὴ ἐπιστήμη: μαθαίνουμε δηλαδὴ ὅτι οἱ Ἕλληνες κλεφτοκουρσάροι εἶχαν ἀποκλείσει τὰ δύο σημαντικὰ λιμάνια τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, εἶχαν πιάσει 10 καράβια, εἶχαν κυριαρχήσει στὴ χερσόνησον τῆς Κασσάνδρας καὶ προχωρήσει πρὸς τὴν Ἐπανωμὴ, στὴ στεπῶδη περιοχὴ τῆς ὁποίας ἔκαψαν δύο τουρκοχώρια, τσιφλίκια ἀσφαλῶς μπεηδῶν. Μετὰ τὸ ὄνομα «Κασσάνδρεια» νομίζω ὅτι ἐννοεῖται ἡ Βάλτα καὶ ὅλη γενικὰ ἡ Κασσάνδρα καὶ ὄχι ἡ βυζαντινὴ Κασσάνδρεια στὸ λαῖμα τῆς χερσονήσου, ποὺ μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς πειρατείας πρέπει νὰ εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ. Πάντως ἡ χερσονήσος τῆς Κασσάνδρας μαζί μετὰ τὴν Βόρειον Σποράδες πρέπει νὰ ὑπῆρξαν περιοχὲς τῶν Ἑλλήνων κλεφτοπειρατῶν, ὅπως ἄλλωστε μαρτυρεῖ καὶ τὸ τραγούδι τοῦ «Γιάννη Σταθᾶ»:

*Μαῦρο καράβι ἔπλεε στὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας,
μαῦρα πανιά τὸ σκέπαζαν καὶ τ' οὐρανοῦ παντιέρα²*

.....

1. Βλ. Ἄπ. Ε. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 475-476, ὅπου καὶ βιβλιογραφία, ἀγγλ. μετάφρ. σ. 513.

2. Βλ. Δημ. Πετροπούλου, Ἑλληνικά δημοτικὰ τραγούδια, Ἀθήναι 1958, τ. 1, σ. 200, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

Και αυτά γίνονται την άνοιξη του 1808, χωρίς τη συνδρομή πια των Ρώσων, εφόσον ο ναύαρχος τους στο Αίγαίο Σενιάβιν (βλ. εικ. 1) είχε πάρει διαταγή του τσάρου από τις 12 Αύγουστου 1807 να σταματήσει τις επιχειρήσεις έναντι των Τούρκων¹, αλλά ο ίδιος φαίνεται δεν έπαψε να έχει

Εικ. 1. Ο Ρώσος ναύαρχος Σενιάβιν

επαφές με τους κλεφτοπειρατές². Έναντίον τους, όπως μας λέγει το πρώτο σημείωμα του Στ. Χριστοδούλου, στάλθηκε μια «βακατέλα» επανδρωμένη

1. G. L. A r š, Άλβανία και Ήπειρος κατά το τέλος του 18ου-άρχες 19ου αι. (ρωσικά), Μόσχα 1963, σ. 405.

2. Βλ. Άπ. Ε. Βακαλοπούλου, «Νέα στοιχεία για τα ελληνικά άρματολίκια και για την επανάσταση του Θύμιου Μπλαχάβα στη Θεσσαλία στα 1808», ΕΕΦΣΠΘ 9 (1965) 246.

μέ Θεσσαλονικεῖς (Κουλακιώτες;) καὶ ἀπ' αὐτοὺς περιμένουν μέ ἀγωνία οἱ Ἕλληνες νά μάθουν νεώτερα, γιατί ὁ σκοπὸς τῶν κλεφτοπειρατῶν εἶναι μέγας, «καὶ ὁ Κύριος νά τοὺς ἐνδυναμώσῃ, ὅπου νά τὸ εὐβγάλουν πέραν».

3. Ποιῆς ἄλλες εἰδήσεις μᾶς δίνουν τὰ σημεῖωματα τοῦ Χριστοδοῦλου; Στὸ πρῶτο τῆς 8 Μαΐου μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἐτοιμάζεται νά ἐκστρατεύσει, ὅτι βρίσκεται μέ τὸ στράτευμά του στὴν Πρέβεζα καὶ ὅτι οἱ κλέφτες βρίσκονταν ὅλοι ἐνωμένοι στοὺς συνηθισμένους τῶν τόπους. Τῆς εἰδήσεις αὐτές, πού δὲν προσφέρουν τίποτε οὐσιαστικό, τῆς πλουτίζει μέ ἐνδιαφέροντα, ἄγνωστα ὡς τώρα, νέα στοιχεῖα τὸ δεύτερο σημεῖωμα τῆς 17 Μαΐου, τὸ ὁποῖο ὁ Καμαριανὸς νομίζει ὅτι ἀναφέρεται καὶ πάλι στὸ Νικητάρια, ἐνῶ ἀφορᾷ ἐξ ὀλοκλήρου τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ Θύμιου Μπλαχάβα, πού εἶχε ξεσπάσει στὴ Θεσσαλία στῆς ἀρχές Ἀπριλίου 1808 (προτοῦ ἀκόμη ἐπαναληφθοῦν οἱ ἐχθροπραξίες Ρωσίας καὶ Τουρκίας) καὶ στὸ ὁποῖο εἶχα ἀφιερῶσει εἰδικὴ μελέτη, δημοσιευμένη στὴν «Ἐπιστ. Ἐπετηρίδα τῆς Φιλοσ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» 9 (1965) 229-251 μέ τὸν τίτλο «Νέα στοιχεῖα γιὰ τὰ ἑλληνικὰ ἀρματολίκια καὶ γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Θύμιου Μπλαχάβα στὴ Θεσσαλία στὰ 1808». Σύμφωνα τώρα μέ τῆς εἰδήσεις τοῦ Χριστοδοῦλου, ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πρέβεζα μέ 2.000 ἄνδρες καὶ τοὺς ὑπόλοιπους τοὺς ἄφησε στῆς ἀκτὲς τῆς Ἡπείρου γιὰ νά φυλάξουν τὰ παράλια, ὅπου συγκρούονταν δεξιάτα τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων δυνάμεων Ρωσίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καὶ στὰ ὁποῖα εὐδιάκριτη ἦταν ἡ προσπάθεια τῆς τελευταίας νά διεισδύσει γιὰ νά ἀνακόψει τὴν κάθοδο τῆς Ρωσίας πρὸς τὰ νοτιότερα τμήματα τῆς Βαλκανικῆς¹. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε ὅτι μέ τὴν ἐναρξὴ τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου 1806-1812 καὶ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Σενιάβιν στῆς ἑλληνικὲς θάλασσες οἱ Ρῶσοι εἶχαν καταλάβει ἓνα σπουδαῖο προγεφύρωμα στὴν Ἡπειρο, τὴν Πάργα². Ἡ μετακίνηση μέρους τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ἀπὸ τὰ παράλια πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ ὀφείλεται στὴν ἀνταρσία τοῦ Θύμιου Μπλαχάβα, ὑποκινημένου πιθανότατα ἀπὸ τὴ Ρωσία³ μέσω πρακτόρων ἀπεσταλμένων τοῦ Καραγιώργη τῆς Σερβίας, καὶ τοῦ ἑλληνικῆς καταγωγῆς συμβούλου τοῦ ρωσικοῦ κράτους Ροδοφοινίκην⁴. Καὶ οἱ τελευταῖες εἰδή-

1. Βλ. σχετικὰ στοῦ Ἄπ. Ε. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Θεσσαλονίκη 1973, τ. 4, σ. 728, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

2. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ τῆς ἐπανάστασεως τῶν Ἑλλήνων 1821-1833, Ἀθήναι 1939, τ. 1, σ. 59.

3. Κασομούλη, ἔ.α., τ. 1, σ. 20.

4. Ἄπ. Ε. Βακαλόπουλου, «Νέα στοιχεῖα...», ΕΕΦΣΠΘ 9 (1965) 246, 249-259. Πρβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία, τ. 4, σ. 725-726.

σεις οί σχετικές με τή δράση τών στρατευμάτων του Ἄλῃ εἶναι ὅτι ὁ γιός του Μουχτάρ ξεκινᾷ ἐν συνεχείᾳ με 1500 Τουρκαλβανούς καί 100 «Ρωμαίους» (Ἕλληνες) ἐναντίον τών κλεφτῶν. Καί ὁ Χριστοδούλου σημειώνει: «καί εἰς αὐτὸ μένομεν προσεκτικοί νά ἀκούσωμεν τὸ γεννησόμενον». Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τών κλεφτῶν, πολὺ ἐνδιαφέροντα ὅσα ἀφηγεῖται: «ὁ ἐπαναστατικὸς στρατὸς πλησιάζει τίς 4.000, ἐνῶ ἀδιάκοπα πυκνώνουν τίς τάξεις του οἱ νεομῆτοι ποὺ πληρώνονται με 80 γρ. τὸν μῆνα, ὥστε τελικὰ νά πλημμυρίσουν ἀπὸ ὄπλοφόρους οἱ κάμποι καί τὰ βουνὰ ἀπὸ τὸ Ζητούνη ὡς τὸ Μέτσοβο καί τὴν Κατερίνη. Τὸ κίνημα παρουσιάζεται σὰν μιὰ νέα φάση τοῦ κοινοῦ μετώπου Ἑλλήνων καί Τούρκων ἐναντίον τών Ἀλβανῶν, ἡ ὁποία εἶχε παρατηρηθεῖ γιὰ πρώτη φορά μετὰ τὴ συντριβὴ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770. Πράγματι ὁ Χριστοδούλου ἀναφέρει ρητὰ ὅτι ὅπου ἐπικρατοῦν οἱ ἀντάρτες ἐξοντάνουν τοὺς Ἀρβανίτες, ἐνῶ δὲν πειράζουν Ἕλληνες καί Τούρκους· καί σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι ταμπουρωμένοι σὲ κωμοπόλεις καί χωριά τοὺς ἔχουν γράψει νά φύγουν, γιὰτι ἄλλιῶς θὰ βάλουν φωτιά καί θὰ τοὺς κάψουν. Παρὰ τὴν πληροφορία τοῦ Ἄγγλου περιηγητῆ καί πράκτορα-κατασκόπου W. Leake, ὅτι ὁ Μπλαχάβας ἄρχισε τὴν ἀνταρσία του σκοτώνοντας παντοῦ τοὺς Τούρκους¹, ἡ ἀλήθεια εἶναι αὐτὴ ποὺ μνημονεῖ ὁ Χριστοδούλου καί ποὺ τὴν ἐπιβεβαιώνει καί ὁ Ν. Κασομούλης, δίνοντάς μας ταυτόχρονα καί τὴν ἐρμηνεία τῆς κοινῆς αὐτῆς στάσης Ἑλλήνων καί Τούρκων: ὅτι ὁ Μπλαχάβας, γιὰ νά ἀποκοιμίσει τοὺς ντόπιους Ὀθωμανούς, ὕψωσε τὴν τουρκικὴ σημαία καί ἄρχισε νά ἐξοντάνει τοὺς Ἀλβανούς ποὺ ὡς συμπασάδες καί δερβεναγάδες καταπίεζαν Ἕλληνες καί Τούρκους χωρικούς. Οἱ Ἀρβανίτες εἶχαν γίνει καί πάλι πληγὴ στὴ Θεσσαλία, ὥστε καί ὁ Χριστοδούλου νά σημειώνει: «Μέγα κακὸν τῇ ἀληθείᾳ (ὁ φόνος τών Ἀλβανῶν), ὡς φαίνεται, ὁ σκοπὸς (τῶν ἀνταρτῶν) εἶναι καλός, μὰ νά ἰδῶμεν, ἂν τὸ στερεώσουν». Ὁ ἐπίλογος τῆς ἱστορίας τοῦ Μπλαχάβα εἶναι γνωστός: οἱ Τούρκοι μπέηδες καί ἀγάδες τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδας ἀρνήθηκαν νά συμμετάσχουν στὴν ἀγροτικὴ αὐτὴ ἐξέγερση, οἱ περισσότεροι χωρικοὶ ἐπίσης δὲν κινήθηκαν, ἐνῶ ὁ ἀρματολὸς τοῦ Μετσόβου Δεληγιάννης Τσάπας δὲν ἔπιασε τὰ στενὰ τοῦ τόπου καί τῶν Καλαριτῶν, ὥστε νά ἐμποδίσει τὸ πέρασμα τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἄλῃ. Καί ἔτσι ὁ Μουχτάρ πασάς με τοὺς ἄνδρες του ὄρμησε στὰ χωριά τῶν Τρικάλων καί στὴν Καλαμπάκα. Ἐκεῖ, ἔξω ἀπ' αὐτὴ, στὸ Καστράκι, ἐγινε ἡ σύγκρουση με σοβαρὰς ἀπώλειες καί ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Σ' αὐτὴ νικήθηκαν οἱ κλέφτες. Ὁ Θύμιος Μπλαχάβας, ποὺ δὲν εἶχε προλάβει νά πάρει μέρος στὴ μάχη, ὑποχώρησε πρὸς τὸν Ὀλύμπο καί ἀπὸ ἐκεῖ, γιὰ νά μὴ βρεῖ τὸν θάνατο ἀπὸ ἀγανακτι-

1. Κασομούλης, Ἐνθυμήματα, τ. 1, σ. 71, 83-84.

σμένους χωρικούς, ὅπως τὸν περασμένο χρόνο ὁ Νικοτσάρας, πέρασε στὰ γνωστὰ ἄσυλα Σκιάθο, Σκόπελο καὶ Σκύρο¹. Τὴν ὑποχώρηση τοῦ Μπλαχάβα πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ὀλύμπου ἐξυπακούει καὶ ὁ Χριστοδούλου, ὅταν γράφει ὅτι τὰ καράβια ποῦ ἀπέκλειαν τὸν Θερμαϊκὸ κόλπο ἔφυγαν καὶ αὐτὰ πρὸς τὸν Ὀλυμπο «οἱ ἀγροικημένοι μὲ τοὺς ἄλλους» (μὲ τὸν Μπλαχάβα ἀσφαλῶς), γιὰ νὰ στηρίξουν τοὺς κλεφταρματολοὺς ἢ καὶ σὲ περίπτωση ἀνάγκης γιὰ νὰ τοὺς παραλάβουν καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν στὶς Βόρειες Σποράδες. Ὁ Χριστοδούλου προσθέτει καὶ μιὰ ἀκόμη εἰδηση, ποῦ μένει νὰ ἐξακριβωθεῖ: ὅτι οἱ γενίτσαροι τῆς Θεσσαλονίκης πῆγαν νὰ τοὺς χτυπήσουν στὸν Ὀλυμπο, ἀλλὰ τοὺς ἀπέκρουσαν οἱ κλέφτες μὲ πολλές ἀπώλειες. Καὶ τελειώνει τὸ δεῦτερο σημείωμα πρὸς τὸν Χατζῆ Γιαννούση: «Αὐτὰ γίνονται, ἀδελφέ, εἰς πατρίδαν καὶ ὁ Κύριος νὰ στερεώσῃ ἐκεῖνο, ὅπου ὁ κόσμος ποθεῖ». Τί ὅμως ποθοῦσε ὁ ἑλληνισμὸς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μᾶς τὸ λέγει ὁ Νικόλαος Κασομούλης, ποῦ, μικρὸ παιδί τότε, βρισκόταν στὴν Τσαρίτσανη μέσα στὶς φλόγες τῆς ἀνταρσίας καὶ τῆς αἵματοχυσίας. «Θεαταὶ τούτων ὄλων καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ πατήρ μου ἐπασχολεῖτο μὲ τοὺς πολίτας νὰ ἐφοδιάζωνται καὶ νὰ ὀχυρώνωνται, καὶ καθ' ὃν καιρὸν 12 ἐτῶν νέος ἐδιάβαζα τὰ πρῶτα μαθηματά μου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον... Ὅταν ἔφυγον οἱ Ἄρματολοὶ, καὶ ἐματαιώθη τὸ κίνημα, ἐνθυμοῦμαι τὸν πατέρα μου μὲ τινὰς φίλους του, εὐρέθησαν εἰς τόσην ἀθυμίαν, ὥστε δὲν ἤξευρον πῶς νὰ παρηγορηθοῦν»². Ἡ πικρὴ αὐτὴ γεύση ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ Μαΐου-Ἰουνίου 1808 ἐπρόκειτο νὰ φύγει μόνον ὕστερ' ἀπὸ 13 χρόνια μὲ τὴν ἔκρηξη τῆς Ἑπαναστάσεως τοῦ 1821.

Τελικά, ὅπως βλέπουμε, ὁ ἀείμνηστος συνάδελφος Νέστορας Καμαριανὸς ἔφερε στὸ φῶς ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Χατζῆ Γιαννούση Κώνστα Πέτρου, τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ μελετηθεῖ συστηματικά, δύο ἐπιστολὲς τοῦ Στεφάνου Χριστοδούλου, τοῦ Μαΐου 1808, μὲ σύγχρονες εἰδήσεις ποῦ πραγματικὰ φάνηκαν χρήσιμες στοὺς ἱστορικοὺς τῆς Μακεδονίας, ὅπως τὸ ἐπιθυμοῦσε.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

1. Βλ. λεπτομέρειες στὴ μελέτη μου «Νέα στοιχεῖα...», ΕΦΦΣΠΘ 9 (1966) 247 κ.έ. Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία, τ. 4, σ. 723 κ.έ.

2. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, τ. 1, σ. 72, ὑποσ. 7.

RÉSUMÉ

Apostolos Vacalopoulos, Nouveaux renseignements sur les klephtarmatoles d'Olympe et de Hassia en mai 1808.

Deux lettres du commerçant de Serres Stephane Christodoulou, de 8 et 17 mai 1808, à son ami Hadji Giannoussi Consta Petrou, grand commerçant établi à Krajova en Valachie, publiées par N. Camariano en décembre 1981 dans la revue «Μακεδονική Ζωή», nous donnent d'informations très intéressantes sur quelques événements dans la Grèce du Nord. La première se réfère sur l'activité des bâtiments de guerre du sultan et d'Ali pacha de Janina contre des pirates grecs qui bloquent le golfe Thermaïque et la presque île de Cassandra et causent des dommages aux navires de marchands étrangers et aux villages turcs de Chalcidique. Chef de la flotille pirate n'est pas Nicotsaras, comme croyait feu mon collègue, parce que celui-là était déjà tué pendant une descente à Litohoro au commencement de juillet 1808. Alors quelles étaient les bandes pirates?

Quant à cela, la deuxième lettre nous donne une réponse. Elle parle sur les mouvements révolutionnaires des Grecs en Thessalie, en Macédoine du Sud (région d'Olympe) et dans le golfe Thermaïque, qui, bien entendu, n'ont pas aucun rapport avec Nicotsaras, mais avec les opérations du capitaine de Hassia, Thymios Blachavas, ayant comme but la révolte des Grecs avec l'appui peut-être des Russes.